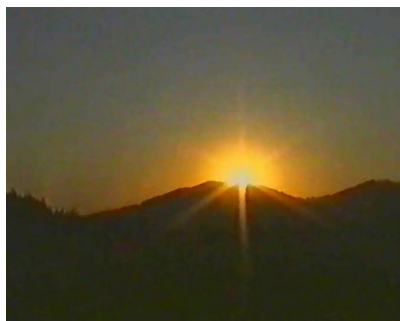

„CĂ L-APUS DE SOARE VOR SĂ MI TE-OMOARE”

Constantin Macarie
Prof. c. Soveja, jud. Vrancea.

„În contra direcției scoaterii Mioriței din manualele școlare”

Am ales ca titlu al prezentului eseu, această zicere a ciobanului moldovean, pe care acesta a pus-o în gura mioarei năzdrăvane. De fapt tot ce se spune în Miorița, de la expozițiune, la dialogul cu „*miorița laie/laie bucălaie*”, la zicerile, „*măicuții bătrâne*”, este vocea interioară a ciobanului moldovean. Descoperim în acestea gândurile ciobanului, un ecou al gândurilor neamului românesc, ce în baladă este reprezentat de „*măicuța bătrână*”. Sunt o sumedenie de informații majore, expresie a filozofiei românului, cu care am putea construi un roman fluviu. Cine citește cu atenție, fără prejudecăți, fără orgolii Miorița constată că în această, să-i zicem baladă (deși e cam impropriu), descoperă mai multe sensuri, înțelesuri, decât cuvinte. Miorița este expresia convingătoare a celui „*non multa, sed multum*”. Cu alte cuvinte, Miorița are de spus lumii mai multe decât s-au spus.

Numai că acestui original „*că l-apus de soare /vor să mi te-omoare*”, pus de mine în titlu, așa cum veți constata, îi dau altă conotație, fiind un împrumut de care mă folosesc pentru a spune altceva, menținându-mă în cercul strâmt al stâniei românești. Dar înainte de a vă divulga noua conotație cu care folosesc aceste versuri, voi dezvălui mesajul original al sintagmei în discuție.

Miorița are două fețe: una vizibilă, pe înțelesul tuturor și alta invizibilă, greu accesibilă

cititorului de rând. În termenii criticii literare, primei i se spune înțeles ezoteric, celei de a doua, exoteric.

Miorița debutează, ca orice operă literară, cu expozițiunea în care descoperim locul acțiunii, încifrat în inegalabila metaforă „*pe-un picior de plai/pe-o gură de rai*”, cu care ne introduce în peisajul mirific românesc, ținut montan, eterna, tradiționala patrie a ciobanilor. O metaforă care poate genera o nouă „*Românie pitorească*”, o nouă „*Cântarea României!*”, deoarece concentrează întreg farmecul românesc în doar două sintagme. Și fiindcă identitatea românească a celor „*trei ciobănei/ cu trei turme de miei*” este deconspirată, ținutul nu poate fi decât montan, iar în opinia mea, dar nu numai, este al Vrancei, acest „*triplex confinium*”, că numai aici se puteau întâlni vrâceanul, cu ungureanul și moldoveanul. Iar aceștia „*vin pe cale/se cobor la vale*”, mișcare ce duce cu gândul la transumanță. Acest „*la vale*” atrage atenția că nu este pleonasm, întrucât în accepția oamenilor de la munte, „*la vale*”, înseamnă, la luncă, la câmpie. Și lunci sunt și la Siret, și la Prut, și la Nistru, și în Crimeea, și în Bugeac, ținte finale ale oierilor, la timp de iarnă.

„*Cel vrâncean / și cel ungurean*” pun la care uciderea celui moldovean. Sunt subiectul gramatical al acelor verbe „*vor*”, și „*să omoare*”. Complotul este generat de invidie, din motive economice („*c-are oi mai multe..., cai învățați și câini mai bărbați*”), dar, înțelegem mai târziu, și din o ascensiune morală, prin atitudine(nu opune rivalității o altă rivalitate), dar și a ținutei fizice, care trădează idealul de frumusețe masculină la noi, românii.. Până aici nimic deosebit. O narațiune simplă, ce dezvăluie o realitate românească a ciobanilor - transumanța, un fenomen tulburător ce a avut un rol uriaș în afirmarea unității de neam.

Așa că și în basmele, legendele și baladele române, este introdus conflictul dintre trei ciobănei ca motiv specific culturii populare române. Cifra trei este prezentă în majoritatea basmelor. Este, apoi, introdus animalul năzdrăvan, ce reprezintă fantasticul care deschide calea fantasticului de mai departe, din viziunea ciobanului moldovean asupra morții.. Oița „*bârsană...năzdrăvană*” află, descoperă și dezvăluie

prezuntivul complot, stăpânului ei, („*vor să mi te-omoare*”) și îi dă și sfaturi cum să se apere.

Reacția ciobanului rămâne tot în parametri stânei, al prezumției („*de-o fi să mor*”) Iar aceasta a generat multe semne de întrebare, o sumedenie de „*părerisme*”, cum spune Victor Ravini, care mai de care mai personale, inventive, ce ades sunt propriile viziuni ale părelnicilor. Ciobanul moldovean vrea să fie îngropat de confracții lui (de cine altcineva, în singurătatea munților, a câmpiei?) „*în strunga de oi*”, „*în dosul stâni*”, la cap să i se pună cele trei fluiere, fiecare dorință, fiind purtătoare a unui mesaj ce dezvăluie lumea interioară a acestuia, identică cu a românului. Încredințarea înmormântării sale chiar ucigașilor, poate fi și o diplomație populară, aceea de a trezi umanul, sentimentul responsabilității confracțiilor lui, pentru fapta criminală, nefirească.

El convertește moartea posibilă, într-o nuntă cosmică, posibilă și ea, (e nenuntit, fiindcă e „*ciobănel*”), la care personajele principale, tradiționale ale nunții țărănești sunt aici elemente ale naturii (și aici, cine altcineva să-i fie nuntași, nuni, preoți, făclii, lăutari în acest spațiu străin, singuratic, dacă nu elementele cadrului natural cu care e înfrățit?- „*codru-i frate cu românul*” se zice în poezia populară). Și toate, în parte, sunt purtătoare a altui mesaj și mai complex ce a generat alte neînțelegeri în lumea criticii literare.

Mai întâi „*la apus de soare*” ne trimite cu gândul, desigur la acel moment al zilei în care oboseala îl trimite pe cioban la culcare, când cugetarea diurnă încetează, lăsând loc celei nocturne. Apusul soarelui duce la stingerea luminii, lăsând loc întunericului. Iar întunericul ascunde fapta. Mai mult, poate fi interpretat apusul soarelui ca apus al vieții, din perspectiva baladei, și este cel mai real.

Aceste versuri, luate în totalitatea lor, aduce o sumedenie de informații. Verbele „*vor*” și „*să omoare*”, la persoana a treia ne indică autorii, subiect gramatical, posibilului omor: „*baciul ungurean și cu cel vrâncean*”, pe care de altfel mioara îi numește. Identificăm în cele două versuri două pronume personale „*mi*” și „*te*”, care trădează alte două personaje. Primul, prin pronumele personal „*mi*” ne duce cu gândul la

mioara, care dezvăluie complotul, în timp ce pronumele personal în acuzativ „te” îl numește pe ciobanul moldovean, victima. Folosirea dativului etic, posesiv, are valoare emoțional-sentimentală, prefigurând, pe de o parte, relația oiță - baci, o relație foarte apropiată, o realitate la ciobani, pe de alta, justificând atitudinea sentimentală a mioarei în relația cu stăpânul ei. Este acel dativ posesiv, o figură de stil în vorbirea emoțional-sentimentală dintre doi foarte apropiați, îndrăgostiți. Și evidențiază un mesaj: dragostea om-animal și invers.

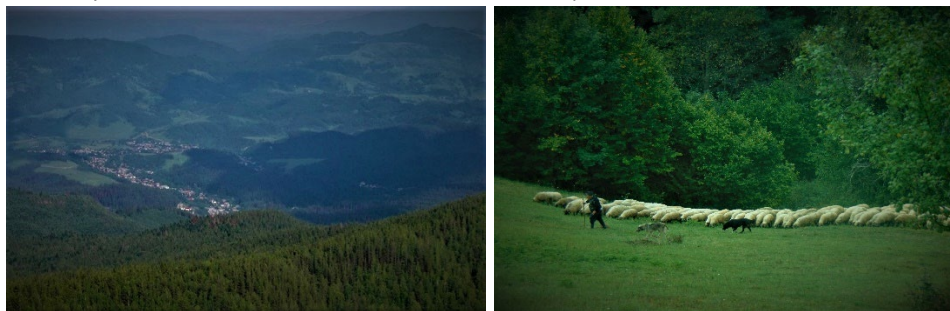

Fig. 1. Peisaj mioritic, la Soveja „SOVEJA - ca un cuib în mijlocul codrilor de brad”.

* * *

Și acum despre noua conotație de care vorbeam anterior. Acest „pe l-apus de soare / vor să mi te-omoare”, folosit în titlu, exprimă o altă realitate pe care vreau să o abordez. Una actuală, ce ține de atitudinea ostilă a diverșilor față de această capodoperă. Apusul soarelui are, oarecum, același înțeles semantic, numai că face trimitere la o percepție potrivnică Mioriței ca operă, în contextul culturii naționale, universale, ca de altfel și altor capodopere. Trăim în acest timp un pericol, o amenințare la un apus al marilor valori spirituale, îndeosebi a celor populare, între care și Miorița - cea mai în pericol și de actualitate. Și acest pericol este semnalat în adăugirea din titlu „în contra direcției scoaterii Mioriței din manualele școlare”

Cu alte cuvinte verbele „vor,” și „să omoare,” au un alt subiect gramatical, nu bacii, ci, rușinos, chiar noi românii, creatorii, trezorerii marii valori - Miorița. „Un poem național unește poporul”- scrie Victor Ravini. Și mai apoi, se întreabă „cum se face că acest poem dezbină?”

Asemenea, pronumele personal „mi”, tot în dativ posesiv, cu un pronunțat caracter etic, „mi”, gândindu-l ca fiind un plural, noi, duce cu gândul la apărătorii poemei, poporul, intelectualitatea noastră, în timp ce „te”, face trimitere la capodoperă - Miorița.

Deconspirarea complotului, determină acel testament al ciobanului, ce este partea cea mai valoroasă a Mioriței, cea mai vulnerabilă cum s-a dovedit de 175 de ani încoace, de când Miorița „străbate lumea”, zicere pusă ca titlu de carte de către prietenul meu Ion Filipciuc, de la Câmpulung Moldovenesc, de acolo de unde se pune harta în cui, cum eufemistic, emoțional sentimental se zice. Este partea care, în fapt, a generat atâtea interpretări, că s-a scris o întreagă literatură critică, de la aflarea ei la Soveja, de către Alecu Russo, în acea, i-aș zice eu, primăvară literară a folclorului literar românesc. O primăvară ascunsă lumii în „munții Sovejii”. Și de atunci Soveja a intrat pe harta culturii populare românești, încă o dată, (după zidirea Mănăstirii Dobromira, simbol al păcii dintre români) ;a devenit, în opinia mea, „cuibul capodoperei” și suspectată de „un centru genetic” al Mioriței (Constantin Macarie - Miorița la ea acasă - Rădăcini) Și paradoxal, găsită de un răzvrătitor împotriva cârmuirii vremii, răzvrătitor pedepsit cu surghiun, la un lăcaș Dumnezeiesc de închinăciune, ce poartă prin construcția sa mesajul păcii între români, redată lumii ca semn al spiritului de geniu al poporului român, care, în loc să se mândrească în lume, cum Alecsandri deschidea calea prin publicarea ei, o atacă, o demitizează, vor să o arunce la gunoi. Paradox nu?! Românesc! Trist!

Și de atunci chiar, Miorița a pornit cu o aventură ce punea sub semnul întrebării descoperitorul, nedezmînțind, ci chiar întărind ceea ce în cultura univesală apare ca soartă a capodoperelor. Și fiindcă despre Miorița se vorbește tot mai puțin în ultima vreme, gândind că uitarea lucrează, voi reîmprospăta, în scurte cuvinte, memoria ta cititorule!

Subiectul baladei este, așa cum s-a văzut extrem de simplu. Undeva, de pe vârfuri de munți, coboară trei turme de miei supravegheate de trei ciobănei, ce provin din cele trei zone românești de legendă: Moldova, Ardealul și Vrancea, fiecare cu gândurile lui, cu bagajul lui

sufletesc, care îi dă un anume profil național-sentimental, un comportament deosebit. Suntem pe traiectul transumanței, acela al plecării toamna a turmelor, din munți unde iernile sunt aspre, spre câmpie, unde „*văd cu ochii*”, dar locuri bine cunoscute din îndelungul timp al transumanței. Că, bine se știe, oii îi șade bine cu drumul. O curgere liniștită care nu anunță nimic.

Baciul ungurean și cu cel vrâncean, mai apropiați, fiindcă fiind hotar în hotar, istoria consemnează multiple relații între populațiile Vrancei și ale Ardealului, pun la cale ca „*la apus de soare*” să îl omoare pe cel moldovean, fiind mai bogat, dar și superior lor atât fizic, cât și moral, vom vedea. Dar ca în basme, nici aici, fiind creație populară, motivul animalului năzdrăvan nu lipsește, așa cum nu lipsesc în Miorița nici celelalte motive din creațiile populare: cel al învrăjbirii dintre trei frați, surori, prieteni, în care cel mai mic este net superior, învingătorul, cel al măicuții sau al iubitei ce-și caută pe cel dispărut, cel al comuniunii omului cu natura.

O miorița, (la fiecare turmă ciobanul are o oaie, mioară preferată) descoperă complotul, devine agitată, ciobanul sesizează imediat neliniștea mioarei, aceasta îi dezvăluie POSIBILUL complot, prefigurată chiar de verbul la viitor „*vor să mi te-omoare*”, nu te vor omorî, care are o nuanță mai aproape de realitate, și îi dă și sfaturi pentru a-l preveni. Simplu ar părea, dar... „*Nimic mai simplu, nimic mai complex*”, spune francezul Jules Michelet. Și așa este, dar vom vedea că nu chiar. Ciobanul preia informația tot ca o posibilitate (iar căi de realizare a crimei sunt multe): „*de-o fi să mor*”, un viitor popular ce ne cantonează în lumea țăranului, a ciobanilor. Și, de aici, gândul la ce va face dacă „*o fi să mor*”. Preocuparea pentru modul cum va trece omul pe lumea cealaltă (împărțășit, împăcat cu cei din jur, împărțind averea celor în drept, dar și cum va fi gătit pentru intrare în pământ și multe altele este o tradiție, dar drept e că la timpul ei, la bătrânețe). Este sintetizată în acea zicere liniștită, senină a sutelor de bătrâni, cu care în cariera mea „*am tainit*”: „*șfârșit bun!*” Că dascălul de țară, cum mi-a plăcut să mă definesc, între oameni a trăit, de la

ei a învățat, i-a învățat, l-au sfințit și ei pe el, și el pe ei, că așa îi stă bine, apostolului să fie.

Așa că, totuși „*de-a fi să mor*” mai devreme, gândește ciobanul și el să „*își vadă de suflet*”. Și face și el un testament, conform tradiției. Avere nu are, că e tânăr, a plecat la ciobănie „*de îndată ce a învățat cum să lege nojițele la opinci*” (Simion Mehedinți - Pribeagul) ca să-și facă boteiul lui

Fig. 2. Stână de ori.

de oițe, din simbria ce o va primi. Avere sa e acum munca, în „*strunga de oi, în dosul stâniei*, cu concertul de câini, și behăitul oilor, cu fluierile sale „*de fag*”, „*de os*”, „*de soc*”, e prietenia și dragostea oilor, și cea mai mare iubire

„*măicuța bătrână*”, a cărei genă o poartă în ființa lui. Iar ca numitor comun toate au iubirea, de toate, ca hrană a sufletului său ce nu găsește ca soluție de apărare bâta, toporul, baltagul. Ci altceva - asul din mănecă, așa cum s-a spus eufemistic, pe care îl poartă din moși strămoși. Pentru noi, românii, în fața terorii istorie, „*tot răul spre bine*”.

Și, cum nenuntit este, vrea să treacă și prin acest rit tradițional. Și acolo, în liniștea, în singurătatea muntelui, departe de lume, își convertește moartea într-o nuntă. Și cine să fie nun și nună, decât Soarele ce l-a desmierdat toată ziua, Luna cu care a dialogat nopți la rând din falterica lui? Stelele vor fi „*făclii*”, „*păsărele mi*”, muzica, nuntașii „*brazi și păltinași*”, iar „*munții mari*” - preoți. Că între ei va veșnici, la această întoarcere în calmul și liniștea naturii. Și astea nu-s ca o consolare, o resemnare, cum s-a tot spus, degenerând în jigniri grosolane, la adresa poporului român eroic, de altfel.

Ei bine, această viziune măreață, acest eufemism mai degrabă, decât metaforă, cum este socotită, a morții ca o nuntă, a generat atâtea „*prerisme*” (Victor Ravini), ce frumos și popular etichetată a fost de un prieten cășunean care ne-a adunat odată să mai stăm de vorbă, să mai „*tainim*”, cum zice sovejanul, despre Miorița - „*GÂLCEAVĂ*”. Și am fost și eu și la Cașin, și la Chișinău, și la Cahul, a chemat și fundația sovejană pe „*cârcotași*” (așa se spune acum la democraticul drept la opinie?!) la această „*gâlceavă*” - „*cea mai frumos zăbavă*” în opinia mea, a intelectualului, și nu numai, căruia Miorița îi curge prin suflet. Și iată-ne aici, la noi acasă, la gâlceavă, cu săbiile în teacă, sper!

Episodul „*măicuții bătrâne*” ce în opinia multora este de dată mai recentă, ba chiar este suspectat Alecsandri a fi autorul, aduce un plus de valoare operei, fără a schimba esențial mesajul. Mai degrabă adaugă unul firesc, uman, ce vorbește de sentimentul matern, accentuează mesajul de bază. Se zice că trădează o epocă, cea a matriarhatului.

Și acum, memoria cititorului de mai de mult a Mioriței, fiind împrăștiată, adică reamintită acea parte exoterică a baladei, să trecem la cea ezoterică, adică fața ascunsă și să evidențiem acele sensuri multiple pe care fiecare vers, aproape, fiecare gând, ascund. Căci ascunse sunt gândurile ciobanului moldovean, de așa de multe interpretări au generat. Ascunse, dar frumoase, firești, sfinte, românești de mare valoare. Dar nu sunt văzute, se pare, de o miopie maladivă românescă a unora (iertare!) de nevederea, nesesizarea aceluia „*de-a fi să mor*”. Și voi evidenția doar o interpretare frecventă, dăunătoare excesiv, chiar jignitoare, care a condus la atitudini din cele mai revoltătoare la adresa Mioriței, și de aici, extinzând viziunea la comportamentul poporului român.

Între multele interpretări date „*testamentului ciobanului moldovean*” - fatalismul mioritic se constituie într-un capitol decisiv al istoriei exegetice, însumând totodată răspunsurile semnificative la una dintre întrebările fundamentale: de ce păstorul își acceptă soarta cu atâta seninătate? Și, totuși, de ce, în aceste condiții, Miorița s-a bucurat de „*adeziunea*” fără precedent a românilor practic din toate colțurile țării?

Un paradox, nu?!

Mioritologii de până acum, căutând răspunsuri la întrebarea dacă modul în care reacționează „baciul moldovean” în fața morții este o dovadă de optimism sau pesimism, de resemnare, s-au lăsat impresionați îndeosebi de atitudinea ciobanului în fața morții vestite, pare-se ignorând acel „*de-o fi să mor*”. Și de aici, poporul român e un resemnat sau un luptător? Altă întrebare, care prin răspunsurile date a împărțit societatea românească chiar în mai multe tabere.

„*Părerisme*le” ce au curs, tot curs și curg precum apa din izvorul din vârful muntelui, cu evidente mesaje filozofice, sunt marcate de multe „*puseuri*” acuzatoare multe, dar urmate de fiecare data de replici mai mult sau mai puțin reparatorii. În timp, o amplă ofensivă a concepției nonfataliste se conturează, prin exegeți de valoare ai Mioriței: G. Calinescu, C. Brailoiu, A. Fochi și M. Eliade, ce stau la baza acestui curent. Dar, trebuie remarcat că nici anti-mioriticii nu au lasat armele.

În 1854 francezul Jules Michelet, un apropiat al pașoptiștilor și unioniștilor romani refugiați la Paris, a realizat prima traducere în limba franceză a Mioriței. Acesta remarca și, totodată acuza, o prea ușoară resemnare a ciobanului în fața morții. Concluziile lui J. Michelet au șocat și a deschis drumul „*gâlcevi*” de care pomeneam anterior și care și azi, aici se manifestă, dar, am spus, „*cea mai frumos zăbavă*” o consider, precum cronicarul, cetitul cărților. Iată ce spunea: „*Mai este însă în ea, din nefericire, o trăsătură națională: resemnarea prea ușoară*” (n.n. Iată cum s-a extins la întregul neam românesc, din care descinde ciobanul!). Omul nu se luptă cu moartea; nu se încruntă către ea; el o primește, se însoara cu această „*crăiasă, a lumii mireasă*” și mistuie, fără să murmure, această căsătorie. Abia desprins din natura, pare că se simte mângâiat de faptul că se *reîntoarce iarăși în sânul ei*”.

Și au venit și replicile de chiar de „*acasă!*” al Mioriței. Alexandru Odobescu (1861) este primul, care respinge ideea fatalismului mioritic, dar fără a căuta o interpretare oarecare pentru modul în care se petrece moartea, adică să evidențieze acel „*și de-o fi să mor*”, poate neobservat, precum mulți, foarte mulți. Autorul acelu Pseudo-Kinegheticos, este de

păreră că atitudinea ciobanului ar fi expresia regretului de a părăsi viața în floarea vârstei și, deci, substanța baladei nu are nici o urmă de fatalism, ci doar o tristețe vădită a „*juneții învinse*”.

Mai târziu, Aron Densușianu (1895), va exprima o altă opinie. Ciobanul din varianta Alecsandri, cea mai luată în discuție, care „*stă pasiv ca mielul la junghiere, cu toate că în cântec se zice ca el ar fi mai voinic*”, are o atitudine „*cu totul neînțeleasă, nenaturală*”. Și aduce ca argument, realitatea de altfel, că ciobanii „*sunt foarte îndrăzneți și bătaioși*”, fiind puși ades în situația să își apere oile de sălbăticiuni. Așa, Aron Densușianu reia teza lui A. Russo și afirmă că, într-adevăr, Miorița trebuie să fi fost o epopee pastorală autohtonă, ivită în mișcarea de transumanță, însă ceea ce s-a păstrat nu sunt decât rămășițe, fragmente ale acestei epopei, iar episodul în care ciobanul ia atitudine s-a pierdut în negura timpului. De aceea nu putem vorbi de nici o nuanță de fatalism, o dovadă în plus fiind și repertoriul baladelor românești, populate cu eroi vrednici. Se face referire la Toma Alimoș, la Gruia lui Novac etc. Un argument neconvingător, mai cu seamă că, de fapt, Miorița nu se încadrează cert în această specie - baladă, fiind, cum zice Barbu Ștefănescu Delavrancea, „*excesiv liricizată de Vasile Alecsandri*”!

În fapt, toți „*păreriiștii*” în atitudinea lor, se identifică în acea frământare în fața drobului de sare, unde personajele se lamentează fără motiv de grija copilului adormit pe vatră. Duiliu Zamfirescu, de pildă, și-ar fi dorit un baci, care să pună mâna pe bătă și să se apere, dar de ce, fiindcă agresiune directă nu există, în poemă? Victor Eftimiu, cade în extrema cealaltă, gândind la scoaterea Mioriței din cărțile de citire, întrucât cuprindea „*o monumentală lecție de lașitate, de renunțare*”. Dar de ce, deoarece cu toate că monologul ludic, fără o finalitate practică, al baciului Moldovean nu sugerează așa ceva?! La fel, abordările lui Blaga din perspectiva „*dragostei de moarte*” a poporului român sau ale lui Mircea Eliade, care amestecă destinul implacabil al omului, aflat la capătul vieții, cu zbaterele onirice ale acestuia de fiecare zi, sunt neverosimile. De neacceptat sunt și opiniile lui Dumitru Caracostea despre jale și soartă, ale lui Liviu Rusu despre un sens al existenței căzut

în derizoriu, la care se adaugă considerațiile lui Brăiloiu, Fochi, Mușlea, Steinhardt ori Noica pe teme dintre cele mai insolite, precum nunta postumă a tinerilor „*nelumiți*” ca ritual cosmic, ce sugerează, zic ei, un sens fast al nefericirii sufletului românesc, văzut din perspectivă universală, transferată cosmic.

Recitind Miorița fără nicio prejudecată, TREBUIE să observăm mai întâi că lipsește fapta încriminată - omorârea propriu-zisă a baciului Moldovean, apoi descoperim că și intenția celor doi baci, ungurean și vrâncean, lipsește, întrucât naratorul nu poate depune mărturie, el spunând „*vor să mi-l omoare*”, nu îl omoară, sau îl vor omorî. Acesta este doar un povestitor ca mulți alții, iar mioara nici atât, nefiind

Fig. 3. Baciul moldovean cu câinii săi „mai bărbați”.

contemporană cu povestitorul, ci cu ciobanii. Pe de altă parte, starea socială, materială a baciului moldovean, are „*oi mai multe*”, „*câi învățați*” și „*câini mai bărbați*”, cea moral-fizică, mai chipeș, mai mândru și mai viteaz („*ortoman*”) decât ceilalți doi, alcătuiesc un întreg arsenal care să-l apere împotriva invidiei sau lăcomiei tovarășilor săi, nicidecum să-l demobilizeze ori să-l dezarmeze la aflarea unei crime, zvon, până la urmă. Și-apoi, între deconspirarea complotului de către mioară și decizia-testament a ciobanului nu există niciun timp, cât de mic pentru analiza situației. Răspunsul, decizia baciului moldovean este construită ad-hoc. Dovadă clară că testamentul este imaginat pe parcursul zbuciumului „*oniric*”, în vis. Această atitudine pozitivă, onirică, a baciului Moldovean se manifestă exclusiv sub rezerva producerii acestui ipotetic deznodământ și numai sub această rezervă („...și *de-ar fi să mor / în câmp de mohor...*”), fapt care exclude din start ideea resemnării sale în fața morții fără nici cea mai mică împotrivire (atitudine „*nenaturală*”, cum spunea Aron Densușianu, și nespecifică

omului, în general!). Nu se poate vorbi, aşadar, despre o lipsă de reacție a baciului Moldovean la aflarea veștii, știu eu, undeva pe la amiază, când ciobanii trag un pui de somn, („...drăguțule bace / dă-ți oile'ncoace / la negru zăvoi / că-i iarbă de noi / și umbră de voi...”) câtă vreme nu putem vorbi despre o agresiune propriu-zisă din partea celor doi, programată pentru mai târziu („... pe l-apus de soare...”). În mod evident, reacția baciului Moldovean va fi fermă la momentul oportun; se va bate la sânge pentru a-și apăra viața, a-și apăra turma de mioare, „*caii ori câinii ce vor trece în posesia ucigașilor*”.

Și realitatea cunoscută de mine, de toți, arată că s-a luptat de atâtea ori, atunci când tâlharii sau fiarele pădurii, au atacat, uitând de fantasmеle și angoasele dinăuntrul său. Dar ceea ce este mai dureros, este că unii, care se pare că nici nu au capacitatea de a înțelege o operă atât de complexă, văd în Miorița ceva nociv pentru poporul român, la concret. Totul este imaginația propriului EU al ciobanului, la aflarea veștii morții vreunui semen al său, când se gândește că dac-o fi și el să moară, ce va face? Or, acel „*de-o fi să mor*”, incumbă mai multe posibilități, care trebuie luate în calcul, înainte de a-l acuza pe cioban de „*resemnare*”. Ciobanul poate fi omorât, dacă așa vor tovarășii lui. Dar poate fi ucis în luptă, așa cum a făcut-o mereu, și aici să ne amintim de acel „*unde-s doi puterea crește*” care îl pune în inferioritate, deci nu exclude posibilitatea înfrângerii; poate fi ucis mișelește, prin somn, sau precum Toma Alimoș (de fapt Toma a lui Moș, la origine). Și asta nu înseamnă resemnare. Iată de cum trebuie văzută interpretarea exegeților Mioriței ca fiind simplistă, răuvoitoare și adesea batjocoritoare la adresa poporului român. Sintagma „...și de-ar fi să mor...” este de departe ultima dintr-un întreg șir de variante optimiste, ea însăși conținând acea aură de speranță înălțătoare care nu poate fi confundată nici cu resemnarea, nici cu inocența mielului înaintea tăierii și nici cu aplecarea biblică a capului. Este „*triumful morții asupra vieții*”.

Este cazul lui Mihai Neamțu, în articolul *Despărțirea de Miorița*, care vorbește de fatalismul generat de Miorița și imperativul înnoirii, încercând să motiveze tragismul istoriei noastre ca afectat de atitudinea

ciobanului moldovean, și afirmă: „*Afecțiunea românească*” pentru Miorița și pasivitatea față de vestea morții vorbește despre un anumit mod de-a înțelege timpul. Cum se traduce faimosul „*amor fati*” în mentalitatea colectivă? Cum se explică eșecul construcțiilor noastre politice și debilitatea socială? Nu suntem oare vinovați pentru c-am ales mai curând oița năzdrăvană în locul curajului și al simțului pentru dreptate probat de Vitoria Lipan în Baltagul? Și ne întrebăm: mai este actuală Miorița dacă vorbim despre viitor? Ce poate fi salvat din această capodoperă literară pentru supraviețuirea României în mileniul III? Concepția pastorală despre lume și viață nu te ajută să evoluezi în cadrele instituționale ale veacului nostru, cu tot ceea ce înseamnă acțiune, competiție și globalizare.

Iată cum se construiește demitizarea Mioriței! Că demitizare îmi pare că e nimerit a zice fenomenului, gândind că George Călinescu încadrează Miorița în cele patru mituri fundamentale ale poporului român. „*Noi, când ne distrugem obiceiurile, de fiecare dată când vrem să ne promovăm țara, recurgem la tradiție...*” (Ion Coja). Creația în discuție nu este expresia unei concepții „*fataliste*” despre lume, ci o viziune grandioasă despre o victorie asupra morții. Iar această victorie are loc prin recurgere la absolut, cu chiar prețul morții. Mai mult, așa cum am mai spus, poetul are în fața morții întotdeauna un as în mânecă – „*METAFORA*”. „*Mândrul ciobănel*” scoate din mâneca sufletului său metafora grandioasă a nunții cosmice, prin care se vede reintegrat în natură. Iar ideea este subtil și măreț sugerată prin acel paralelism sintactic uman-natural, atât din portretul făcut de „*măicuța bătrână*” ciobanului, cât și din viziunea nunții cosmice. Atitudinea ciobanului a condus și la alte interpretări. Cum teoria fatalistă, a resemnării este cea mai dezavantajoasă pentru noi, periculoasă în definirea existenței noastre, m-am oprit îndeosebi la aceasta.

Așadar, fatalism?! Un „*fatalism*” greu de acceptat într-o perioadă, în care neamul românesc era chemat de istorie să se împlinescă în sfârșit pe plan european. Și de aici, de la aceste teorii împotriva obiceiurilor, a tradițiilor, împotriva miturilor, remitizarea Mioriței fiind mai mult decât o datorie - o obligație. Opinia atât de antiromânească a lui Mihai Neamțu

este contrată convingător de către Ion Coja. O reproduc, cu conștiința de a fi urmaș al ciobanului mioritic, dar și cel al cunoașterii din familie. *„Și demnitate, au fost numai românii români! Niciun minoritar etnic sau religios printre partizanii anticomuniști din munții României! În Făgăraș sau în pădurea Babadagului, în Maramureș sau în munții Banatului, în Apuseni sau Vrancea, au suferit și s-au jertfit numai urmașii ciobănașului mioritic, care ortodox, care greco-catolic... Și atât! Alții nu au mai fost, care să fi urcat pe cărările de munte ale suferinței și jertfei... Ale demnității eroice!... Faptul că fiecare dintre acei partizani din munți, martiri și eroi deopotrivă, știau ca pe Tatăl nostru colinda baladei Miorița, nu i-a făcut să lepede arma din mână! ...Ci, dimpotrivă!”* scrie Ion Coja. Amintește Ion Coja că *„părintele Radu Leonte din Sibiu, arestat în seara nunții sale, în iarna lui 1941, și întors la soția sa abia în septembrie 1964, întrebat cu teamă, cu sfială, cum e să stai în temniță 24 de ani?...a răspuns cam așa: „Dragul meu, primii patru-cinci ani sunt mai grei, căci abia după aceea pricepi care este câștigul tău că te afli acolo...”*

Aș aminti aici și Vrancea luptătoare, cu atâtea dovezi de nesupunere. Una este lupta înverșunată, impresionantă a întregii Vrance, a vrâncenilor împotriva *„boierescului”*, când s-au ridicat toți împotriva boierului Roznoveanu, când acesta a încercat să-i supună, desființând obștea lor, de la Ștefan cel Mare și Sfânt lăsată. Sau în Primul Război Mondial, când românii, între ei și vrânceni, au ridicat acel zid de voință, cu rădăcini din istorie. *„Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul și de-accea, tot ce mișcă-n țara sat, râul ramul, mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este”*, care a generat acel verdict eroic, demn, național, strigăt la Mărășești, *„Pe-aici nu se trece”*, repetat la Mărăști, la Oituz, la Soveja: *„Nici pe-aici nu se trece”* fiindcă *„iubirea de moșie e un zid”*. Sau *„Războiul anticomunist”* al anilor 50 când sute de vrânceni s-au ridicat împotriva bolșevizării și după ce au rezistat atât, au fost aruncați în închisorile comuniste zeci de ani, torturați, exterminați, unii executați.

Atunci, la Soveja câteva zeci de mocani, unii ciobani, s-au ridicat, în grupul Vlad Țepeș II, împotriva bolșevizării. Au fost arestați, aruncați în închisorile groazei zeci de ani, iar căpetenia lor - Gheorghiuță Bălan -

student, condamnat la muncă silnică pe viață, i s-a comutat pedeapsa la închisoare pe viață și în scurt timp executat. În familia POPA, în care am intrat, prin căsătorie cu fiica unui deținut politic, învățătoare, din patru frați, trei au fost condamnați, între care și socrul meu. Un frate Ion a fost condamnat la 25 de ani de închisoare, din care a făcut 18, iar soția lui Mina la 8 ani. Mina Popa a fost o vreme în celulă cu Elisabeta Rizea. Imi povestea că acolo, în celulă cântau în șoaptă, alteori în gând, uitându-se una în ochii celeilalte, Miorița, ca o încurajare, gândind la fiii, la fiicele lor, cu sentimentul că vor ieși tefere, să fie soacre. Și istoria noastră este bogată în viteji, nu în resemnați. Resemnații sunt aceștia, care gândesc ei, cu resemnare. Cum pot fi acuzați acești oameni, și prin ei neamul românesc, de resemnare? Aceeași dârzenie o aveau și ciobanii, dată de asprimea vieții la stână, pe traiectul transhumanhței, luptând fără se se vaiete.

Un răspuns a dat, peste ani Mircea Eliade, care realizând un bilanț al marilor exegeze aplicate Mioriței, aduce în discuție, problema „*terorii istoriei*”, o preocupare devenită aproape obsesie pentru istoricul religiilor. Moartea ciobanului este un răspuns la această teroare, ce ar putea fi valabil într-o lume contemporană dominată de absurd, și represiune: *„Hotărârea aceasta de a te supune destinului nu trădează concepția pesimistă a existenței și nici pasivitatea, de care s-a vorbit atât de mult. Mesajul cel mai adânc al baladei îl constituie voința ciobanului de a schimba sensul sorții sale, moartea ca fenomen inevitabil, de a-și transforma nenorocirea într-un moment al liturghiei cosmice, imaginându-și moartea în „nuntă cosmică, mistică, îngăduind să-și biruie propria soartă”.*

Au fost momente în istoria noastră când am fost striviți, fără a avea vreă șansă de a ne alege destinul, de a ne opune acestuia. Seamănă moartea ciobănașului, de ar fi avut loc vreodată, cu multe momente din istoria Neamului. Le-aș extrage din lirica patriotică română. Dromihete dă o lecție de demnitate lui Lismah, oferind prizonierilor masă în blide de aur, în timp ce ei mâncau din blide lut, Demnitate! Invitație la respect! Mircea, în fruntea armatei sale, după ce îl averizează pe Baiazid, mână ca „*o grindin-oțelită*” armia turcească, și în urma acestuia „*falnic se întinde*

armia română”. Vitejie! Sub zidurile Sarmisegetusei, Decebal cuvânta: „Puterea este-n voi și-n zei. Dar vă gândiți, eroi, că zeii sunt acolo sus, dușmanii-s lângă noi”. Bărbăție! „În ultima noapte a lui Mihai”, pe Câmpia Turzii, glăsuia primul mare Mihai al românilor: „Nu vă urez viață, căpitanii mei, dinpotrivă moarte, iată ce vă cei. Ce e viața în robie oare? Noapte fără lună, ziuă fără soare. Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor, merită să-l poarte, spre rușinea lor”. Iar demnitate românească! Și rostea din Suceava Marele Ștefan: „Moldova nu e a mea, nu e a voastră, ci a urmașilor; urmașilor; urmașilor voștri, în veacul vecilor”. Responsabilitate! Și într-un cor, ce nici puterea gloanțelor și a tunurilor lui Makensen, un glas de Țară a strigat „Pe aici nu se trece”! Și a reverberat peste Țară și pe nicăieiri nu s-a trecut, nici la Mărăști, nici la Soveja, nici la Oituz. Dragoste de neam și Țară!

Voci, gesturi diverse adunate în unul, ce s-au armonizat cu cea a ciobanului ce a fost și el pe câmpurile de bătălie, prin semenii săi urmași, românii, ce scriau de pe câmpul de luptă: „- Am murit cu arma-n mână, pentru patria română!- „ -Măi soldat necunoscut,...lumânare cin și-aprins? -Stelele când s-au aprins. -De spălat. cin te-a spălat? -Ploile când au plouat. De-ngropat cin te-a-ngropat? - Munții când s-au dărâmat... ” (Cântec de război, cules și din Soveja)

Și ca un omagiu etern, dincolo de faptele noastre de muncă, cu sprijin financiar al unui OM ce prețuiește vatra, satul, istoria, străbunii, a ridicat fundația, la SOVEJA, pe dealul dintre sate, MONUMENTUL EROILOR SOVEJENI de dintotdeauna. Acolo „sus pe deal, e-o cruce. -n nori poartă satu-n subsuori”. Și scrie pe ea: „Înfrânt nu ești atunci când

Fig. 4. Mioriță lae, lae-bucălae...

sângeri, și nici când ochi-n lacrimi ți-s, ci-adevăratele înfrângeri sunt renunțările la vis”.

Rândurile/ expozeul de față sunt doar o modestă încercare, întru apărarea Mioriței, ce se vrea și „*în contra direcției scoaterii ei din școală*”. Sunt un demers al profesorului de limba română, profesor de țară, ce trăiește și muncește de 60 de ani în chiar cuibul capodoperei, ce a predat o viață Miorița școlăreilor lui, care a făcut, prin Fundația de el constiuită acum 26 de ani, primul și singurul Muzeu Miorița din țară, care a organizat două Simpozioane Naționale Miorița, la 150 și 165 de ani de la aflare și are în lucru al treilea la 175 de ani, care editează Revista LA NOI... și care ridică zilele acestea la Soveja, OBELISCU MIORIȚA. Și toate NU SINGUR, ci cu sprijinul financiar deosebit, cu efortul voluntar al unor sovejeni, foști elevi ai mei, pentru care „*cultura face mai mult decât banul*” (Simion Mehedinți). Și RESPECTELE NOASTRE, ale celor ce sunt, se simt, ai acestui pământ. Vivat, crescat, floreat!

Haideți să lăsăm Miorița pe soclul ei, acolo între creatorii ei, la obârșia ei - sufletul românesc - să lumineze veșnicica și să ne-o păstrăm. Să nu mai despicăm firul în patru, căutând nu știu ce alte mesaje în povestea simplă a omului din popor care a fost, este și va fi preocupat de propria-i existență. Și istoria a convins, convinge și va convinge.

Bibliografie:

1. Michelet J. Légendes démocratiques du Nord, Editura Garnier Freres Libraires, Paris, 1854. Citat de Ion Breazu, Note despre Miorița, în Patria, XIV, nr. 243, 23 noiembrie 1932, Cluj, articol republicat (integral) în Miorița, VI, nr. 2(12), decembrie 1996, cu concursul lui Iordan Datcu.

2. Odobescu Al. Răsunete ale Pindului în Carpați, 1861. În Revista Română, reluat în Albumul Macedo-Român, București, 1880.

3. Densușianu A. Epopeea noastră pastorală. În Revista critică literară, III, 1895.

4. Zamfirescu D. Poporanismul în literatură. Apud A. Fochi, Miorița, 1964.

5. Densușianu O. Viața păstorească în poezia noastră populară. București, 1922. Editura pentru Literatură, București, 1966.

6. Caracostea D. Poezia tradițională română, vol. II. Ediție de D. Șandru. Editura pentru Literatură, București, 1969 (Vezi și Iordan Datcu, Balade populare românești, Editura Albatros, București, 1977).

7. Rusu L. Le sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine, Paris, 1935. Apud A. Fochi, Miorița, 1964.

8. Stahl H. H. Filozofarea despre filozofia poporului român. În Sociologia românească, III, 1938.

9. Diaconu I. Ținutul Vrancei, IV. Editura Minerva, București, 1989.

10. Eliade M. Mioara năzdrăvană. În „*De la Zalmoxis la Genghis-Han*”. Editura Humanitas, 1995.

11. Noica C. Pentru o mai bună desprindere de spiritul Mioriței. În Steaua, Cluj, 1976, nr. 3.

12. Datcu I. Un clasic: Adrian Fochi. În Miorița, I, nr. 1, martie 1991.

13. Ravini V. Miorița - izvorul nemuririi. Editura SC ALCOR EDIMPEX SRL București, 2016.

14. Filipciuc I. Miorița străbate lumea. Editura Biblioteca „*Miorița*”- Câmpulung Bucovina, 2001.